

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 47-48 (2011)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 47-48 (2011)

Οι Πρεβεζάνοι αξιωματικοί και η δράση τους κατά την κατοχή και την αντίσταση

Γιώργος Ιασ. Μουστάκης

doi: [10.12681/prch.28433](https://doi.org/10.12681/prch.28433)

Copyright © 2021, Γιώργος Ιασ. Μουστάκης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μουστάκης Γ. Ι. (2021). Οι Πρεβεζάνοι αξιωματικοί και η δράση τους κατά την κατοχή και την αντίσταση. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (47-48), 229–242. <https://doi.org/10.12681/prch.28433>

Γιώργος Ι. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Οι Πρεβεζάνοι αξιωματικοί και η δράση τους κατά την κατοχή και την αντίσταση

Η κατοχική κυβέρνηση του στρατηγού Τσολάκογλου, αμέσως μετά την κατάργηση του στρατού, ενέταξε τους αξιωματικούς σε άλλες πολιτικές υπηρεσίες μισθοδοτώντας τους όπως όλους τους δημόσιους υπαλλήλους. Έτσι, οι Πρεβεζάνοι αξιωματικοί και όσοι άλλοι κατοικούσαν στην Πρέβεζα συνεβρίσκοντο στους τόπους της δουλειάς κάθε ημέρα. Μετά από λίγο χρόνο οι αξιωματικοί οργανώθηκαν σε ομάδα με αρχηγό τον Απόστολο Κωνσταντινίδη, τον μεγαλύτερο σε βαθμό και στην επετηρίδα. Ο Απόστολος Κωνσταντινίδης ήταν από το χωριό Κοπάνη των Ιωαννίνων και είχε σύζυγο την Πρεβεζάνα Ελευθερία Μανοπούλου.

Αφορμή για την οργάνωση της ομάδας ήταν η σύλληψη από τους Ιταλούς και ο εγκλεισμός στις φυλακές Μεσολογγίου του ανθυπολοχαγού Γεωργίου Α. Τσακαλώτου, με την κατηγορία ότι επιχειρήσε να βρει σκάφος για να αποδράσει και να πάει στη Μάλτα. Ο Τσακαλώτος πριν εισαχθεί στη σχολή των Ευελπίδων είχε φοιτήσει στη σχολή εμποροπλοιάρχων. Για να μη κινδυνεύσουν να συλληφθούν μέλη ή και το σύνολο των αξιωματικών όπως στην περίπτωση του Τσακαλώτου, όλοι μαζί συνέταξαν και υπέγραψαν πρωτόκολλο τιμής με το οποίο δεσμεύονταν στο μέλλον ότι θα κινούνταν ως ομάδα και ποτέ μεμονωμένα. Το πρωτόκολλο αυτό μου έδειξε προ πολλών χρόνων ο Αναστάσιος Μπάλκος· ήταν γραμμένο σε μία σελίδα και υπογεγραμμένο.

Σε μικρό χρονικό διάστημα, τον Ιούνιο του 1942, οι Ιταλοί συνέλαβαν τη νύχτα στα σπίτια τους έξι αξιωματικούς: τον Αλέκο Παπαγεωργίου (ταγματάρχη), τον Κωνσταντίνο Θεοχάρη (υπολοχαγό) και τους εφένδρους Περικλή Τόλια (λοχαγό), Γιάννη Θ. Μουστάκη, Γαβριήλ Λιόντο και Κωνσταντίνο Αθανασόπουλο (ανθυπολοχαγός).

Η προαναφερθείσα ομάδα αξιωματικών ήταν προετοιμασμένη και έδρασε αμέσως, το επόμενο βράδυ, με τον εξής τρόπο, που μου διηγήθηκε ο Τάκης Μπάλκος, αδερφός του αξιωματικού. Τα μέλη της ομάδας πήγαν στα σπίτια τους λίγο πριν λήξει η ώρα ελεύθερης κυκλοφορίας και αμέσως μετά έφυγαν

από το πίσω μέρος του σπιτιού τους, όπως ο καθένας είχε σχεδιάσει. Οι Ιταλοί караμπινιέροι τους παρακολουθούσαν και περίμεναν να τους συλλάβουν, μετά την απόσυρση των πολιτών από τους δρόμους. Δεν κατόρθωσαν, όμως, να συλλάβουν κανέναν. Ο Αναστάσιος Μπάλκος, το σπίτι του οποίου είχε είσοδο επί της οδού Παρθεναγωγείου, αμέσως κατέβηκε από την καταπακτή στον κάτω όροφο και έφυγε από την είσοδο αυτού του ορόφου, που ήταν στον άλλο δρόμο, και πήγε στον ναό του Αγίου Χαραλάμπους. Οι ιεροί ναοί προτιμούνταν ως καταφύγια για πολλούς λόγους.

Όταν το ιταλικό αυτοκίνητο, που μετέφερε τους έξι συλληφθέντες αξιωματικούς, σταμάτησε στη μεγάλη πόρτα του σημερινού νεκροταφείου της Πρέβεζας, όπου γινόταν ο έλεγχος των εξερχόμενων και εισερχομένων στην πόλη, τους πλησίασε ο Κωνσταντίνος Σιώρος και είπε στον Γιάννη Θ. Μουστάκη: «Έχετε χαιρετισμούς από τον Αποστόλη Χαλιμά. Είναι μέσα στο νεκροταφείο».

Η πορεία των αξιωματικών που διέφυγαν έγινε νύκτα προς βορρά, σε μικρές ομάδες και σε απόσταση ασφαλείας η μία από την άλλη. Πέρασαν ανατολικά του αρχαίου θεάτρου της Νικόπολης και έφτασαν στη Νέα Σαμψούντα. Εκεί στάθηκαν να περάσουν την ημέρα γιατί ο ανθυπολοχαγός Μάριος Μανιακής είχε θείο τον Γεώργιο Κάφερη, που είχε αλωνιστική μηχανή και είχε την ευχέρεια να τους θρέψει, να τους εφοδιάσει με τρόφιμα για την πορεία τους στα χωριά και, το σπουδαιότερο, να τους κρύψει.

Προ πολλών χρόνων με σταμάτησε στον δρόμο ο κουμπάρος μου Πολύχρονος Φυτρόπουλος και μου είπε: «Στην κατοχή ο Κάφερης μου ζήτησε να κρύψω στο σπίτι μου τρεις αξιωματικούς. Τους δέχθηκα και τους περιποιήθηκα. Το μεσημέρι με βρήκε ο δάσκαλος του χωριού Καλέντζης και μου είπε: „Ποιους κρύβεις στο σπίτι σου;“ Του απάντησα: „Κανέναν.“ Ο δάσκαλος συνέχισε: „Έχεις τρεις αξιωματικούς. Τους είδε η δασκάλα και τους γνώρισε, γιατί είναι Πρεβεζάνα. Υπάρχει κίνδυνος να το ειπεί ή να το πει σ' άλλους και να φθάσει στους Ιταλούς.“ Αμέσως πήγα στο σπίτι μου και το είπα στους αξιωματικούς, ο ένας ήταν ο Μπάλκος, καθώς και στον Κάφερη. Όλοι φοβηθήκαμε και με αγωνία περιμέναμε να νυχτώσει για να φύγουν. Ευτυχώς δεν συνέβη τίποτα». Τότε, στην περιοχή της Νέας Σινώπης και της Νέας Σαμψούντας ήταν εγκαταστημένο ιταλικό πυροβολικό του 26^{ου} Συντάγματος που είχε την έδρα του στο Κανάλι.

Μετά τη Σαμψούντα οι αξιωματικοί ήταν ασφαλείς, γιατί στη διαδρομή τους δεν υπήρχαν Ιταλοί και άνετα έφτασαν στον προορισμό τους. Εκεί διασκορπίστηκαν στα χωριά και σε καλύβες κτηνοτρόφων, γιατί υπήρχε κίνδυνος να μάθουν οι Ιταλοί σε ποιο χωριό έμειναν, να κάνουν επιδρομή για να τους συλλάβουν και να τιμωρήσουν το χωριό. Υπήρχε, όμως, και το πρόβλημα της διατροφής των.

Οι Ιταλοί για να τιμωρήσουν τους αξιωματικούς συνέλαβαν τα μέλη των

οικογενειών τους. Μεταξύ αυτών συνέλαβαν τη μεγάλης ηλικίας μάνα του Αναστασίου Μπάλκου και τον ανάπηρο αδερφό του. Τους μετέφεραν στη Βόνιτσα και τους έκλεισαν σε στρατόπεδο. Οι συνθήκες διαβίωσης ήταν φρικτές, το σιτηρέσιο ανεπαρκές. Την οικογένεια Μπάλκου την βοήθησε με τρόφιμα ο συμμαθητής του Τάκη Μπάλκου, Παντελής Στούπης, ο οποίος ενημέρωσε και τον ιερέα της Βόνιτσας. Ο παπάς αμέσως είπε σε γυναίκες της ενορίας του, ότι τα φυλακισμένα αδέρφια μας πεινάνε και τους ζήτησε να φέρνουν κάθε Παρασκευή ένα μεγάλο άρτο η καθεμία, τους οποίους ο ιερέας πήγαινε στο στρατόπεδο.

Μετά από τρεις μήνες περίπου οι Ιταλοί μετέφεραν τους αιχμαλώτους στην Κέρκυρα, τους μεν άνδρες στο νησί του παλαιού λοιμοκαθαρτηρίου (Λαζαρέτο), τις δε γυναίκες στην περιοχή της πόλης. Εκεί έμειναν μέχρι τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας (8.9.1943). Τότε οι Ιταλοί τους ελευθέρωσαν. Από την Κέρκυρα, όμως, δε μπορούσαν να φύγουν γιατί οι Ιταλοί αρνήθηκαν να παραδοθούν στους Γερμανούς και εκείνοι απέκλεισαν το νησί και άρχισαν να το βομβαρδίζουν. Τα γερμανικά αεροπλάνα απογειώνονταν από το αεροδρόμιο του Αγρινίου και περνούσαν πάνω από την Πρέβεζα. Μετά άρχισε η αποβίβαση του γερμανικού στρατού και η αιχμαλωσία των Ιταλών.

Μέσα σε αυτό το κακό βρέθηκαν οι αποφυλακισμένοι. Ελευθεροί μεν, αλλά χωρίς χρήματα, στέγη και τρόφιμα. Η θέση τους ήταν απελπιστική. Για καλή τους τύχη οι Γερμανοί στην Πρέβεζα είχαν επιτάξει το καΐκι *Νικόπολις*, 30 τόνων, του Ντίνου Μπάκα, στον οποίον είχαν δώσει πετρέλαιο για να γυρίσει στην Πρέβεζα με το καΐκι ελεύθερο και άδειο. Οι Γερμανοί δεν ασχολήθηκαν ποτέ με τους συγγενείς των αξιωματικών. Όταν γύρισαν στην Πρέβεζα ύστερα από έναν χρόνο στερήσεων είχαν πρόβλημα με τη διατροφή τους. Όπως μου είπε ο Τάκης Μπάλκος, οι Εβραίοι αμέσως τους πήγαν λίγα τρόφιμα.

Οι Ιταλοί δεν είχαν συλλάβει την οικογένεια του Απόστολου Χαλιμά. Η ταλαιπωρία, όμως, και αυτής της οικογένειας ήταν μεγάλη. Το παιδί του, ο Θεόδωρος, αναφέρει: «Με την βοήθεια του θείου μου Παντελή Τζίμα φύγαμε νύχτα από την Πρέβεζα και μέσα από χωράφια μετά από ταλαιπωρία πάνω σε κάρο φτάσαμε στον Παλαιορόφορο».¹

Οι συνεχείς μετακινήσεις της οικογένειας με τρία ανήλικα παιδιά, το ένα εκ των οποίων ήταν μωρό, εγκυμονούσαν κινδύνους. Γράφει ο Θεόδωρος: «Τότε ο πατέρας μου [...] για μεγαλύτερη ασφάλεια μάς έστειλε ξανά στη Στρογγυλή, [...] όπου έμελλε να ζήσω τον μεγαλύτερο εφιάλτη της ζωής μου. [...] Ήταν σούρουπο μιας ημέρας αρχάς Δεκεμβρίου του 1943, όταν εισέβαλαν στο σπίτι που μέναμε δύο ή τρεις άνδρες λέγοντας ότι θέλανε κλινοσκεπάσματα για τους αντάρτες. Η μάνα μου έλειπε [...]. Η γιαγιά μου τα έχασε και δεν έφερε καμία αντίρρηση στην απαίτηση των εισβολέων παραδίδοντας σε αυτούς ό,τι ζήτη-

¹ ΧΑΛΙΜΑΣ 2007, 14.

σαν. Φεύγοντας με πήραν μαζί τους λέγοντας ότι θα με πήγαιναν στον επικεφαλής των για να μου υπογράψουν τα χαρτιά για τα κατασχεθέντα. Έτσι άρχισε η απαγωγή και η ομηρία μου που κράτησε περίπου 15 ημέρες».²

Την περίοδο που οι αξιωματικοί κρύβονταν στα χωριά, στην περιοχή του Ζαλόγγου αναπτύσσονταν οι οργανώσεις του Κ.Κ.Ε. και του Ε.Α.Μ., με το οποίο οι αξιωματικοί είχαν συνεχή επαφή. Ένοπλη ομάδα δεν υπήρχε, ούτε άλλη οργάνωση. Η πρώτη ένοπλη ομάδα του Ε.Λ.Α.Σ. ξεκίνησε τη 15.3.1943, μετά την προσχώρηση των αξιωματικών στον Ε.Δ.Ε.Σ. Τότε ανέλαβαν αμέσως δράση. Επικεφαλής ήταν ο έφεδρος ανθυπολοχαγός Σπύρος Σκευής,³ δάσκαλος στο χωριό Ριζά, ο οποίος μετά από έναν μήνα έφυγε και πήγε στο χωριό του Λιά της Μουργκάνας.

Η οργάνωση του Ναπολέοντα Ζέρβα έγινε γνωστή στην περιοχή μετά την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου (25.11.1942), από τις ειδήσεις του ραδιοσταθμού του Λονδίνου, από την επικήρυξη του Ζέρβα από τους Ιταλούς, με εκατό εκατομμύρια δραχμές και από τις επιχειρήσεις και μάχες των Ιταλών στις περιοχές Βάλτου και Ραδοβυζίων για την εξόντωσή του.

Η συνάντηση του Πρεβεζάνου ανθυπολοχαγού Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου με τμήμα του Ε.Δ.Ε.Σ. έγινε τυχαία την 25.12.1942. Μετά την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου οι Άγγλοι σαμποτέρ ακολούθησαν τις δυνάμεις του Ζέρβα μέχρι το χωριό Μεγαλόχαρη, γιατί έπρεπε να γυρίσουν στη βάση τους. Θα ερχόταν υποβρύχιο για να τους πάρει, στις ακτές του Ιονίου 4 μίλια νότια της Πάργας, μία νύχτα από τις 22 μέχρι 26 Δεκεμβρίου. Τους 13 Άγγλους,⁴ τους συνόδευσε ο υπασπιστής του Ζέρβα Μιχάλης Μυριδάκης με 7 αντάρτες.

Ακολούθησαν την εξής πορεία, από τον Γοργόμυλο έφτασαν στην Κλεισούρα, από τη γέφυρα πέρασαν τον Λούρο ποταμό, την εθνική οδό Πρέβεζας-Ιωαννίνων και από την περιοχή του χωριού Κουκλέσι ανέβηκαν στο βουνό των Παπαδατών στα μαντριά των Σιαρκαίων. «Οι Σαρκένοι [*sic*] μας περιποιήθηκαν εξαιρετικώς», γράφει ο Μυριδάκης.⁵ Χαράματα με οδηγό τον Θωμά Σιάρκο ξεκίνησαν προς Πολυστάφυλλο, Αλποχώρι, Παλαιοχώρι Μπότσαρη και διανυκτέρευσαν στο σπίτι του παπά Γιώργη (Γ. Κόντου). Με οδηγό το παιδί του παπά Γιώργη πήγανε στο Σούλι στη θέση *Αλογομάντρι*, που ήταν πολύ ωραίο караούλι. Εκεί πέρασαν την ημέρα. Προτού νυχτώσει ξεκίνησαν για το Τρίκαστρο, εκεί έμειναν σε δύο σπίτια. Πριν, όμως, να ξημερώσει έπρεπε να πάνε σε άλλο λημέρι. Νέο λημέρι τους έγινε το εκκλησιάκι της Πανα-

² ΧΑΛΙΜΑΣ 2007, 24-25.

³ Πρόκειται για τον Σπύρο Σκευή τον οποίο αναφέρει ο συγχωριανός του Νικόλαος Γκατζογιάννης στο βιβλίο του *Ελένη*, βλ. ΓΚΑΤΖΟΓΙΑΝΝΗΣ 1983, σποράδη.

⁴ Τρεις με νεότερη διαταγή, ο Κρις, ο Έλληνας αξιωματικός του αγγλικού στρατού Θέμης Μαρίνος και ο λοχίας ασυρματιστής Λεν, θα έμεναν στην Ελλάδα.

⁵ ΜΥΡΙΔΑΚΗΣ 1948, 70.

γιάς που είναι ανάμεσα από τα χωριά Άνω και Κάτω Σκαφιδωτές. Εκεί περίμεναν τρεις ημέρες από 18 έως 20 Δεκεμβρίου. Ήταν ο τελευταίος σταθμός από τον οποίο έπρεπε να προμηθευτούν φαγητό και ξηρά τροφή για τις ημέρες που θα έμεναν στην ακτή του Ιονίου. Το σημαντικότερο ήταν να βρουν οδηγούς γιατί κανένας δε δεχόταν. Η κάθοδός τους στον κάμπο του Φαναρίου και η παραμονή τους στην ακτή του κόλπου της Κερέτσας ήταν σωστή παγίδα. Ιταλικός στρατός ήταν βορειότερα και νοτιότερα στις ακτές καθώς και στο Καναλάκι. Μπορούσε δε να κινηθεί με αυτοκίνητα από τον Αρχάγγελο και την Παραμυθιά και να κλείνει όλα τα περάσματα. Τελικά, ως οδηγοί βρήκαν τον Κολιό Τριάντη από την Άνω Σκαφιδωτή, τον ζωέμπορο Νίκο Παντό και τον Πέτρο Τριάντη.⁶

Το απόγευμα των Χριστουγέννων ο μόνιμος ανθυπολοχαγός πυροβολικού Κ. Παπακωνσταντίνου από την Πρέβεζα, που κατοικούσε στο σπίτι του παπά στη Λούτσα και κρυβόταν για να ξεφύγει τη σύλληψή του από τους Ιταλούς, πήγε να συναντήσει τον Μυριδάκη, ο οποίος καταγράφει ως εξής τη συνάντησή τους. «Όταν παρουσιάσθη ο ανθυπολοχαγός μου εξήτησε αν είναι δυνατόν και φύγουν διά το εξωτερικόν οι Άγγλοι, τους οποίους όπως έμαθε έχω μαζί μου, να φύγει και αυτός. Εις ερώτησίν μου διά ποιον λόγον θέλει να φύγει από την Ελλάδα μου απάντησε: „Θέλω να φύγω για να πάω να πολεμήσω και εγώ εκεί“, „ο αγώνας για μας τους Έλληνας είναι εδώ“, του απάντησα, „και όχι έξω· οι Έλληνες που είναι έξω πρέπει κι αυτοί να έλθουν εδώ και όχι να φύγωμεν ημείς απ’ εδώ. Άλλωστε αυτό μας το επιβεβαιοί και η παρουσία αυτών των Άγγλων αξιωματικών που έπεσαν από τον ουρανόν εις τα ελληνικά βουνά διά να αγωνισθούν και αυτοί εδώ τον αγώνα των αγώνων, τον αγώνα κάθε Έλληνας και κάθε αγωνιστού που θέλει να αγωνισθή για την Ελλάδα. Αφού ο στρατηγός Ζέρβας είναι εις τα βουνά και μάχεται καθημερινώς εναντίον των κατακτητών, όπως θα γνωρίζης, σεις αξιωματικοί του Ελληνικού στρατού κρύβεσθε στις τούφες και τις κρυψώνες και ζητάτε να φύγετε από την Ελλάδα; Να πάτε που; Σεις που έχετε αναλάβει υποχρεώσεις διά την Ελλάδα, διότι είστε πρώτα-πρώτα Έλληνες, διότι σας εσπούδασε, σας έδωσε αξιώματα, σας εμισθοδότησε και σας μισθοδοτεί ακόμη η δύστυχη αυτή Ελλάς και τώρα που αυτή έχει την ανάγκην σας σεις θέλετε να την εγκαταλείψετε; Άστοχος η σκέψις αυτή εφ’ όσον μάλιστα εδώ στην ελληνικήν γην ήρχισεν ο αγών σεις θέλετε να πάτε να γίνετε υποτακτικοί των ξένων ενώ αντιθέτως οι ξένοι πρέπει να έλθουν εδώ και ως βλέπεις ήρχισαν να έρχονται ήδη [...]“. «Όταν του ωμίλησα διά τους αγώνας του Ζέρβα, τους οποίους δέον να σημειωθεί ότι εγνώριζεν, μου λέγει ότι κι αυτός είναι οργανωμένος αλλά εις το Ε.Α.Μ., όπως όλοι οι αξιωματικοί της Πρεβέζης, Κωνσταντινίδης, Χαλιμάς, Μαραγκός, Χρήστου Δημ. Σταμούλης κλπ. Με την αποκάλυψιν του αυ-

⁶ ΜΥΡΙΔΑΚΗΣ 1948, 70-76.

τήν κατάλαβα ότι ίσως αυτός να είχαν αποσταλή να με συναντήσει και από άλλους αξιωματικούς οπότε η προσπάθεια μου στράφηκε προς άλλους ορίζοντες. „Αφού ανήκετε εις το Ε.Α.Μ. τι θέλετε να φύγετε και τι απελευθερωτικό αγώνα κάνετε; Ποιος είναι ο αρχηγός σας; [...] Όλοι σεις αξιωματικοί του Ελληνικού στρατού έχετε καμμία θέσιν εις αυτήν την οργάνωσιν; Ποιοι δε διευθύνουν αυτήν την οργάνωσιν; Μήπως εκείνοι τους οποίους σεις εστέλνατε μέχρι χθες εις τον πειθαρχικόν λόχον του Καλπακίου εις την Γαύδον και εις τα ξερονήσια του Αιγαίου; Αυτοί δυστυχώς μου φαίνεται ότι σας διευθύνουν σας που προορίζεσθε και πάλιν να φορέσετε την στολήν του Έλληνος αξιωματικού και να ηγηθήτε του ελληνικού στρατού.“ Αυτά όλα εύρον απήχησιν στη ψυχήν του νεαρού αξιωματικού και ένα δάκρυ εκύλισεν από τα μάτια του. Μου εζήτησε να έχωμεν επαφήν, πλην εγώ του είπα ότι εγώ ήλθα να περιοδέψω την Ήπειρον και να επανέλθω να αναφέρω ωρισμένα πράγματα σχετικά με τον αγώνα εις τον Ζέρβαν και το Σ.[τρατηγείον] Μ.[έσης] Ανατολής. Αν θέλετε όμως, του προσέθεσα, επαφήν να πάρετε με τον ίδιον τον Στρατηγόν Ζέρβαν [...]. Κατόπιν τούτων αναχώρησεν ο νεαρός ανθ[υπολοχα]γός κατηφής και λυπημένος». ⁷ Ύστερα από έναν μήνα ακριβώς, οι αξιωματικοί έστειλαν στη Μεγαλόχαρη άνθρωπο με επιστολή τους ότι θέλουν να οργανωθούν στον Ζέρβα όπως και πράγματι οργανώθηκαν με αφετηρία αυτήν τη συνομιλία.

Ο Κ. Παπακωνσταντίνου μετέφερε όσα είδε και όσα του είπε ο Μυριδάκης στην ομάδα η οποία χωρίς δισταγμούς ομόφωνα συμφώνησε να ενταχθούν στις ένοπλες δυνάμεις του Ζέρβα. Συσκέφθησαν πως πρέπει να ενεργήσουν για να συγκροτήσουν ένοπλο τμήμα, πόσα όπλα, πυρομαχικά πρέπει να έχουν και μία μικρή δύναμη στήριξης στην αρχή προκειμένου να κινηθούν. Όλα αυτά τα διαβίβασαν με γράμμα στον Ζέρβα «δι' ειδικού απεσταλμένου του Απ. Πανταζή». ⁸ Μετά τον Μυριδάκη, έγινε και από άλλη κατεύθυνση πρόταση στην ομάδα των αξιωματικών για να προσχωρήσουν στον Ζέρβα. Ο Αλ. Παπαδόπουλος γράφει: «Στην Κοπάνη ο Γεώργιος Δάλλας με πληροφόρησε ότι στην περιοχή της Πρέβεζας κινείται και οργανωτικώς υπέρ του Ε.Α.Μ. ομάς αξιωματικών επικεφαλής των οποίων είναι ο εκ Κοπάνης Ταγματάρχης Απόστολος Κωνσταντινίδης. Απεφασίσαμε τότε να στείλωμεν τον γαμβρόν του Δάλλα Λοχαγό Αντώνιον Παππάν και συγγενή του Α. Κωνσταντινίδη προς συνάντησιν των με πρότασιν την προσχώρησιν των στον Ε.Δ.Ε.Σ. και ν' αναλάβει ο τελευταίος την Αρχηγίαν την εις Λάκκαν Σουλίου και εις ευρύτεραν ακόμη περιοχήν της Ηπείρου». ⁹

Με την είδηση ότι στην περιοχή της Κοπάνης δρούσε η οργάνωση του Ε.Δ.Ε.Σ., βρέθηκε η λύση για το σοβαρό πρόβλημα της αποστολής του μη-

⁷ ΜΥΡΙΔΑΚΗΣ 1948, 82-83.

⁸ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 1976, 32.

⁹ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 1976, 31.

νύματος με ασφάλεια στο στρατηγείο του Ζέρβα. Τότε, αποφασίστηκε να πάνε στην Κοπάνη ο Απ. Κωνσταντινίδης και ο Απ. Χαλιμάς. Ο Μ. Ντούσιας γράφει: «Στις συχνές μεταβάσεις μου στο χωριό Παλαιορόφορο, περνούσα από τη στάνη του Μαντούση, όπου έβλεπα τους αξιωματικούς Κωνσταντινίδη και Χαλιμά» και συνεχίζει ότι γύρω στις 10 Γενάρη 1943 «μου εκδήλωσαν την επιθυμία τους να πάνε στο χωριό Κοπάνη [...], απ' όπου κατάγονταν ο Κωσταντινίδης. Να ιδώ τους δικούς μου, είπε ο Κωσταντινίδης, και να μάθουμε και για την κίνηση Ζέρβα. Μου πρότειναν να πάω κι εγώ μαζί τους. Αρνήθηκα [...]».¹⁰ Στην Κοπάνη ο Απόστολος Κωνσταντινίδης έγραψε το γράμμα, συναντήθηκε με τον συγγενή του λοχαγό Αντ. Παππά και με άλλους, μεταξύ αυτών και με τον Απ. Πανταζή, ο οποίος με λίγους άνδρες είχε συνάντηση με τον Ζέρβα στη Μεγαλόχαρη. Ένας από τους άνδρες αυτούς στάλθηκε με το γράμμα των αξιωματικών στον Ζέρβα.

Ο Ζέρβας όταν πήρε το γράμμα ζήτησε από τους Άγγλους της στρατιωτικής αποστολής να στείλουν ένα αεροπλάνο με πολεμικό υλικό και ό,τι άλλο χρειάζεται για να συγκροτηθεί ένα ένοπλο τμήμα στην περιοχή Σουλίου. Ο συντονισμός της αποστολής στο Σούλι του υπαρχηγού του Ε.Δ.Ε.Σ. Κομνηνού Πυρομάγλου, με την ένοπλη ομάδα του Αλέκου Ζέρβα, η μετάβαση των αξιωματικών και η ρίψη των υλικών ήταν επιτυχής. Η ομάδα του Αλέκου Ζέρβα, όμως, ανεκλήθη για άλλη επείγουσα ανάγκη.

Οι αξιωματικοί ήξεραν τον Ντούσια ως οπαδό του κόμματος των φιλελευθέρων του οποίου οπαδοί ήταν και αυτοί. Έμαθαν, όμως, από μέλος του Κ.Κ.Ε. ότι είχε προσχωρήσει στο Κ.Κ.Ε., όπως και οι πιο στενοί συνεργάτες του. Είχαν παρατηρήσει δε ότι και οι δικές του ομιλίες αναφέρονταν σε στοιχειά κομμουνιστικής θεωρίας. Ο Μ. Ντούσιας γράφει: «Ο νεαρός αυτός [ο Βασίλης Τσάμης, Σ.τ.Σ.] –νεοφώτιστος στο κομμουνιστικό κόμμα– πιστεύοντας ότι εκπλήρωνε το κομματικό του καθήκον, τους [εννοεί τον λοχαγό Κ. Μαραγκό και τον ανθυπολοχαγό Ν. Τσουκιά, Σ.τ.Σ.] „διαφώτιζε“ για τον ιστορικό ρόλο που είχε αναλάβει το Κ.Κ.Ε., και προσπαθούσε να τους μνησκει και να τους κάνει μέλη αυτού του κόμματος. Δεν παρέλειπε να τους αναφέρει και ονόματα που είχαν προσχωρήσει στο Κ.Κ.Ε., ανάμεσα στα οποία του δάσκαλου Σκεύη, του Γρηγόρη Παπαδόπουλου και προ πάντων το δικό μου, για να τους „αποδείξει“ ότι το Ε.Α.Μ. δεν ήταν παρά μία κομμουνιστική οργάνωση, που θα ανέτρεπε το σημερινό σαθρό πλουτοκρατικό καθεστώς και θα εγκαθίδρυε το καινούργιο, το κομμουνιστικό καθεστώς κλπ. Όλα αυτά τα 'μαθα αργότερα. Ο νεαρός Β. Τσάμης ενεργούσε με καλή πίστη. Δεν υποψιάζονταν τη ζημιά που προκαλούσε [...]. Ο Μαραγκός ήταν προοδευτικός δημοκράτης αλλά ιδεολογικά αντίθετος με την κομμουνιστική θεωρία και πρακτική. Συνδυάζοντας την προπαγάνδα του νεαρού „διαφωτιστή“ με τον

¹⁰ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 89.

τρόπο οργάνωσης του Ε.Α.Μ., είχε συμπεράνει ότι αυτή η οργάνωση ήταν ο „Δούρειος Ίππος“ του Κ.Κ. για να καταλάβει με δόλο την εξουσία [...]. Ο νεαρός Βασίλης Τσάμης δεν ήταν ο μόνος που είχε σχηματίσει αυτή τη λαθεμένη αντίληψη για την αποστολή του Ε.Α.Μ. Αναφέρω την περίπτωση του σαν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα». ¹¹

Οι αξιωματικοί από την αρχή άκουσαν τις θεωρίες αυτές, έμαθαν ότι ο φιλελεύθερος ομοϊδεάτης τους Μιχάλης Ντούσιας που εμφανίζονταν ως υπεύθυνος του Ε.Α.Μ., είχε προσχωρήσει στο Κ.Κ.Ε. και σχημάτισαν την αντίληψη που αναφέρει ο Ντούσιας. Ομόφωνα δε αποφάσισαν να παραμείνουν αδρανείς, ώσπου να έρθει η κατάλληλη στιγμή, γιατί έκριναν ότι ήταν αδύνατο να κινηθούν με επιτυχία χωρίς τη στήριξη τους από κάποια οργάνωση. Ο ερχομός της ομάδας του Μυριδάκη στην περιοχή και ο προσεταιρισμός της ανεξάρτητης ομάδας του Βασίλη Μπαλούμη από τους αξιωματικούς, δρομολόγησαν την προσχώρησή τους στον Ε.Δ.Ε.Σ. του Ζέρβα.

Η είδηση ότι ο Μαραγκός περιόδευσε και προπαγάνδιζε εναντίον του Ε.Α.Μ., θορύβησε τον Ντούσια, ¹² καθώς του ήταν δύσκολο να πιστέψει ότι ο Μαραγκός είχε προσεταιριστεί την ένοπλη ομάδα Μπαλούμη. ¹³

Συνεχίζοντας την αφήγηση του ο Μιχάλης Ντούσιας γράφει: «Το μεσημέρι της 25^{ης} του Φλεβάρη έφτασα στη Βρυσούλα και κατευθύνθηκα στο σπίτι του Βαγγέλη Πεπόνη, όπου πίστευα ότι θα συναντούσα τους αξιωματικούς. [...] Ο Πεπόνης είχε καλέσει για τη σύσκεψη περίπου 30 στελέχη από το χωριό του, από το Άνω Κοτσανόπουλο και από την Κρανιά, τα οποία είχαν ήδη συγκεντρωθεί στο σπίτι του. Πήγε να φέρει και τους αξιωματικούς εκεί, για να αρχίσει η σύσκεψη, και εκείνοι εκδήλωσαν την επιθυμία τους να συγκεντρωθούμε στο σπίτι του Γκαραγιώτη. Δεν είχαμε αντίρρηση και πήγαμε εκεί. Με υποδέχτηκαν φιλικά, αλλ' όχι εγκάρδια». ¹⁴ Στη συνάντηση αυτήν ο Μ. Ντούσιας μακρυγόρευσε, από τους αξιωματικούς δεν μίλησε κανένας, μόνο ο Κωνσταντινίδης παρέμβαινε. «Τέλος, όταν αναφέρθηκα και πάλι στην υπόθεση Μαραγκού, ο Κωνσταντινίδης μου είπε ότι θα γράψει να έρθει προς συνάντησή του και θα τακτοποιηθεί το ζήτημα». ¹⁵

¹¹ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 107-108.

¹² ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 108.

¹³ Ο Βασίλης Μπαλούμης, στα τέλη του 1941 σε συμπλοκή κοντά στο Μαργαρίτι σκότωσε έναν από τους Μαργαριτιώτες κρεοπάλες μοαμεθανούς αδελφούς Γκιναίους, οι οποίοι είχαν αρπάξει από τη στάνη του 48 γίδια. Από την ίδια ημέρα φυγοδικούσε και με την προσέλευση και άλλων σχηματίστηκε η πρώτη ομάδα ανταρτών στην Ήπειρο. Την 6.12.1942 με δύο συντρόφους του σκότωσε τον Γιασίν. Βλ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ 1986, 70. «Ο Γιασίν Σαντήκ, πρόεδρος του Μαργαριτιού, πριν του 1940 φυγοδίκησε στην Αλβανία και στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο ηγήθηκε Αλβανικού τάγματος, που συνέπραξε με τα ιταλικά στρατεύματα», ΚΡΑΨΙΤΗΣ 1986, 53.

¹⁴ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 109-110.

¹⁵ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 113.

Στην αρχή της ομιλίας του ο Ντούσιας είπε: «„Συγκεντρωθήκαμε εδώ για να συζητήσουμε για την υπόθεση του Αγώνα μας, μερικοί όμως [...] είναι αναπαυτικά ξαπλωμένοι και μας παρακολουθούν απ’ υψηλού. Θα παρακαλούσα να τους καλέσετε στην τάξη.“ Επρόκειτο για τον τότε ανθυπολοχαγό Αναστ. Μπάλκο (τον αργότερα Αντιστράτηγο και Υπουργό Δημόσιας Τάξης)».¹⁶ Η παρατήρηση του αυτή υποδηλώνει την ατμόσφαιρα στην οποία έγινε η συνάντηση στην οποία ο Ντούσιας εκφώνησε τον μονόλογο του. Λίγες ημέρες πιο μπροστά, για προηγούμενη διαφωνία, γράφει: «Ο Βαγγέλης Πεπόνης μου απάντησε την επομένη κιάλας ημέρα. Μου έλεγε ότι μόλις διάβασαν το γράμμα μου έγιναν έξω φρενών και άρχισαν να με κατηγορούν ότι είχαν πάρει τα μυαλά μου αέρα, ότι παρίστανα τον υπεραρχηγό και πολλά άλλα».¹⁷ Οι αξιωματικοί εκτός από την ιδεολογική αντίθεση τους δεν ανέχονταν και την ηγετική εμφάνιση του Μιχάλη Ντούσια. Περισσότερο οι νεότεροι. Ο Αναστάσιος Μπάλκος μου είπε, αναφερόμενος στον Ντούσια: «Όταν εμείς από την αρχή μέχρι το τέλος του πολέμου στην Αλβανία πολεμούσαμε, επικεφαλής διμοιριών και λόχων στην πρώτη γραμμή, εκείνος ήταν ταμίας στην έδρα του 24^{ου} Συντάγματος Πρεβέζης».

Την επομένη το πρωί ο Ντούσιας ζήτησε από τον Απ. Κωνσταντινίδη να πάρει το γράμμα για τον Μαραγκό για να του το δώσει. Εκείνος του είπε ότι θα στείλει έναν αξιωματικό που θα πήγαινε να τον συναντήσει αυτοπροσώπως για να τον διατάξει να συμμορφωθεί με την εντολή του. Σε λίγο πήγε στο σπίτι που έμεινε, ο Πρεβεζάνος μόνιμος ανθυπολοχαγός Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου με τον οποίο ξεκίνησαν μαζί για την Αηδόνια. Στην πραγματικότητα ο αξιωματικός πήγε για να ενημερώσει τον Μαραγκό για τις επόμενες κινήσεις των αξιωματικών, αλλά και τον λοχαγό Απ. Χαλιμά που κινούνταν τις νύχτες στα χωριά του ανατολικού Φαναρίου και όρκιζε επιτροπές του Ε.Δ.Ε.Σ. και οπαδούς.

Σε δύο ημέρες οι αξιωματικοί έφυγαν από τη Βρυσούλα και πήγαν στο μοναστήρι του Ρωμανού, που είναι στον νομό Ιωαννίνων στις ανατολικές πλαγιές του Σουλίου. Όταν ο Μιχάλης Ντούσιας έμαθε τη φυγή των αξιωματικών και για την αναμενόμενη προσχώρηση τους στον ένοπλο Ε.Δ.Ε.Σ. κάλεσε τους συνεργάτες του και τους εξήγησε «ότι –με την προσχώρηση των αξιωματικών στον Ε.Δ.Ε.Σ.– η οργάνωσή μας θα δεχόταν πλήγμα γιατί την παρουσία τους στις γραμμές μας, την είχαμε επικαλεστεί, περισσότερο απ’ ό,τι έπρεπε, και η συμπαράταξή τους μαζί μας είχε βοηθήσει αναμφισβήτητα στην πανεαμική οργάνωση του λαού μας. Δεν πρέπει να υποτιμάμε το γεγονός ότι τα γαλόνια γοητεύουν τις μάζες, τους είπα. Συμφωνήσαμε πως τα στελέχη μας θα πρέπει να κινητοποιηθούν αμέσως –σε μία σύντομη διαφωτι-

¹⁶ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 110

¹⁷ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 104.

στική καμπάνια— για να επισημάνουν στο λαό μας τον κίνδυνο για τη διάσπαση του Αγώνα, διάσπαση που την κατευθύνουν σκοτεινές δυνάμεις που φοβούνται την ενότητα του λαού μας. Συμφωνήσαμε επίσης, ότι πρέπει να επισπεύσουμε την οργάνωση ένοπλης ομάδας».¹⁸

Η Νομαρχιακή Επιτροπή του Ε.Α.Μ. κυκλοφόρησε προκήρυξη με οξύτατους χαρακτηρισμούς για τους αξιωματικούς και την κίνηση τους. Η υπόθεση αυτή απασχόλησε την οργάνωση και τη διαφώτισή της αποκλειστικά για αρκετό διάστημα. Στις αρχές Απριλίου αποφασίστηκε να κινητοποιήσουν πολλούς ένοπλους οπαδούς και μη από τον ευρύτερο χώρο, για να κυκλώσουν το αρχηγείο των αξιωματικών που ήταν στο μοναστήρι του Ρωμανού και να αξιώσουν τηλεσιγραφικά οι αξιωματικοί να εγκαταλείψουν την περιοχή της Λάκκας Σουλίου.

Οι αξιωματικοί οργάνωσαν μεθοδικά την επιχείρησή τους και εξελίχθηκε με ακρίβεια. Μαζί με αυτούς έφτασε στον Ρωμανό και ο υπαρχηγός του Ε.Δ.Ε.Σ. Κομνηνός Πυρομάγλου, με την ομάδα του Αλέκου Ζέρβα. Αρκετοί αξιωματικοί από τα γύρω χωριά με μερικούς ενόπλους άνδρες και ο Άγγλος αξιωματικός Τομ Μπάρνες ο οποίος επέλεξε και οργάνωσε τον χώρο που θα γινόταν η ρίψη οπλισμού, πυρομαχικών και υλικών ένδυσης. Αμέσως μετά οι αξιωματικοί της ομάδας Κωνσταντινίδη και οι άλλοι άρχισαν να οργανώνουν μικρές ένοπλες ομάδες. Ο Ε.Δ.Ε.Σ. στην περιοχή είχε επιτροπές Εθνικού Αγώνα, που τις είχε κάνει ο Μυριδάκης τον Δεκέμβριο. Ο Μυριδάκης γράφει: «Γράψαμε ύστερα και στη Λάκκα-Σούλι που βρίσκονταν ο αδελφός του Στρατηγού Αλέξανδρος με μία ομάδα και ο Πυρομάγλου, που είχαν σταλεί, ύστερα από σχετική επιστολή του ταγματάρχη Απ. Κωνσταντινίδη, για οργάνωση αρχηγείου Ηπείρου του Ε.Δ.Ε.Σ. – ευτυχώς δε τούτο είχε επιτευχθεί πριν από τρεις μέρες δηλ. στις 9.3.43, για να επιστρέψουν το γρηγορότερο στο Κλειδί και με κάθε προφύλαξη».¹⁹

Την 18^η Απριλίου πήγε στον Ρωμανό ο αρχηγός της αγγλικής αποστολής Μάγιερς, για να υποδεχθεί στον χώρο τους Άγγλους αξιωματικούς που έστειλε το στρατηγείο της Μέσης Ανατολής, στην Αλβανία. Ο Μάγιερς γράφει: «Ο Τομ Μπάρνες μου είπε ότι δύο μέρες πρωύτερα αρκετές εκατοντάδες ελασίτες είχαν κυκλώσει τον ψηλό πέτρινο περίβολο του μοναστηριού και οι αρχηγοί τους Γεωργιάδης και Αναγνωστάκης [...] είχαν απαιτήσει την χωρίς όρους παράδοση των ανταρτών του Ε.Δ.Ε.Σ. που βρίσκονταν μέσα. Ο Τομ αρνήθηκε φυσικά να δεχθεί ένα τέτοιο τελεσίγραφο και προειδοποίησε τον Γεωργιάδη ότι αν χτυπούσαν οι άνδρες του, δε θα δίσταζε να πει στον ταγματάρχη Κωνσταντινίδη (τοπικό αρχηγό του Ζέρβα) ν' ανοίξει πυρ. Οι αντάρτες του Ε.Λ.Α.Σ., που είχαν κυκλώσει το μοναστήρι ήταν ένα απερίγραπτο πλή-

¹⁸ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 116.

¹⁹ ΜΥΡΙΔΑΚΗΣ 1948, 228.

θος και τους είχαν μαζέψει από τα χωριά τους, προφανώς γι' αυτό το σκοπό μόνο. Ύστερα από εικοσιτέσσερις ώρες πολιορκίας η μπλόφα τους τέλειωσε και σκορπίστηκαν μόνοι τους χωρίς να ρίξουν ντουφέκια. [...] Μόλις είχα αρχίσει να αναρωτιέμαι πως θα μπορούσα να βρω τον Γεωργιάδη και να του πω τι σκεφτόμουν για λογαριασμό του, όταν έλαβα ένα μήνυμα από μέρος του που με καλούσε να παρακολουθήσω μια συγκέντρωση του Ε.Λ.Α.Σ. το άλλο απόγευμα. Αν και δεν ήξερα περί τίνος πρόκειται δέχτηκα αδίσταχτα. [...] Φτάνοντας με το Θωμά στο χωριό Ρωμανός, οδηγηθήκαμε στην αυλή του σχολείου όπου βρήκαμε συγκεντρωμένους διακόσιους πενήντα περίπου αντάρτες του Ε.Λ.Α.Σ. Παρατήρησα ότι μονάχα το ένα τέταρτο από αυτούς ήταν οπλισμένοι και όλοι αυτοί είχαν σταθεί στις πρώτες σειρές. Ύστερα από μία παρωδία επιθεώρησης, το τμήμα στάθηκε στην „ανάπαυση“ και μένα με πήραν λίγο παράμερα για να συζητήσω με τους αρχηγούς των διαφόρων ομάδων. [...] Μετά ένας άλλος Έλληνας, από τον κύκλο που είχε δημιουργηθεί γύρω μου, μου είπε ότι οι αντάρτες που είχαν συγκεντρωθεί εκεί ήταν πολύ δυσανεκτικοί και ότι οι αρχηγοί τους δεν θα μπορούσαν να τους εμποδίσουν να χτυπήσουν το μοναστήρι, αν ο αξιωματικός του Ζέρβα Κωνσταντινίδης και οι αντάρτες του δεν υπόσχονταν να εγκαταλείψουν την περιοχή μέσα σε δύο μέρες. [...] Επέμειναν ότι τους ήταν αδύνατο να ελέγξουν τους άντρες τους, ότι, ακόμα κι αν αυτά που έλεγα ήταν αλήθεια, οι άντρες αυτοί θα χτυπούσαν τους αντάρτες του Κωνσταντινίδη και θα γινόταν φοβερό μακελειό, προς ζημιά του αγώνα ενάντια στον κοινό εχθρό, αν οι αντάρτες του Ε.Δ.Ε.Σ. δεν εγκατέλειπαν την περιοχή. Ύστερα από δύο περίπου ώρες παρόμοιας συζήτησης, είπα στους επικεφαλής των ομάδων ότι ήθελα να μιλήσω ο ίδιος στους άντρες τους. Το δέχτηκαν πρόθυμα. Σε λίγο μετάνιωσα για το λάθος μου! [...] Σε λίγο αντιλαμβανόμουν καθαρά ότι ανάμεσα στις γραμμές των ανταρτών είχαν τοποθετηθεί „πολιτικοί καθοδηγητές“ για να μας απευθύνουν δυσάρεστες κι αδέξιες ερωτήσεις. [...] Έπαψα ν' απαντώ στις ερωτήσεις και είπα στους συγκεντρωμένους ότι για μένα τουλάχιστον, η κατάσταση ήταν ξεκαθαρισμένη. Για το Αρχηγείο της Μέσης Ανατολής, δεν είχαν κανένα δικαίωμα ούτε να διατάξουν τον Κωνσταντινίδη να φύγει από την περιοχή, ούτε να τον χτυπήσουν. Αν έκαναν κάτι τέτοιο, είτε με, είτε χωρίς την συγκατάθεση των αρχηγών τους, το ελληνικό αίμα θα έπεφτε στα κεφάλια τους. [...] Λίγο πριν ξεκινήσω κατέφθασε στην πύλη του μοναστηριού ένας αγγελιοφόρος του Ε.Λ.Α.Σ. και ζήτησε να με δει. Μου είπε ότι ο Γεωργιάδης τον έστειλε να μου αναφέρει ότι είχε „κάμει πάλι τους άντρες τους να πειθαρχήσουν“ και ότι τους είχε στείλει στα χωριά τους. Μισή ώρα αργότερα έφευγα πάλι για το στρατηγείο μου που τώρα θα το έβρισκα στα Θεοδώριανα. [...] Το απόγευμα της ίδιας μέρας φτάσαμε στο σίγουρο στρατηγείο του Πίσπερη, στη Χώσσηψη. Του ανέφερα την προσβλητική συμπεριφορά του Ε.Λ.Α.Σ. στο Ρωμανό. Υποσχέθηκε να στείλει αμέσως έναν και-

νούριο διοικητή εκεί.»²⁰

Η αποτυχία της επιχείρησης αυτής είχε συνέχεια στις τάξεις των στελεχών της εαμικής παράταξης. Ο Μιχάλης Ντούσιας γράφει: «[...] παίρνω σημείωμα από το Βαγγέλη Πεπόνη με το οποίο με καλούσε να πάω επειγόντως στη Βρυσούλα, όπου βρισκόταν ανώτατο στέλεχος της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ.Ε. και ζητούσε συνάντηση μαζί μου. Έφυγα αμέσως με το σύνδεσμο [...]. Στο σπίτι του Βαγγέλη συνάντησα αυτό το στέλεχος. Μου συστήθηκε ότι είναι του Ηπειρωτικού Γραφείου του Κ.Κ.Ε., και της Πανηπειρωτικής Επιτροπής του Ε.Α.Μ. Το όνομα του Νίκος Γεωργιάδης. Ήταν το ψευδώνυμο του παλαίμαχου αγωνιστή, ανώτατου στελέχους του κόμματος και συνδικαλιστή Γιάννη Γουλιμάρη».²¹ Αυτός είπε στον Ντούσια: «„Ποιος σου έδωσε το δικαίωμα να κυκλώσεις τους εδεσίτες και να αξιώσεις να φύγουν από το Σούλι; Δεν καταλαβαίνεις, ότι με την ενέργειά σου αυτή έχεις εκθέσει την οργάνωσή μας, το Ε.Α.Μ., στα μάτια των συμμάχων μας Άγγλων; Δε σεβάστηκες ούτε την παρουσία εκεί του αρχηγού της στρατιωτικής αποστολής του συμμαχικού Στρατηγείου της Μέσης Ανατολής, συνταγματάρχη Έντυ Μάγιερς; Ωστε έχουμε εμπιστευτεί την τύχη του Κινήματος σε τόσο ανεύθυνα και πολιτικά ακατατόπιστα πρόσωπα; Ευτυχώς που έφτασα έγκαιρα και ματαίωσα αυτό τον –επικίνδυνο για ολόκληρο το κίνημα– εξτρεμισμό σας.“ Και συνεχίζοντας μου ανέπτυξε μία ατελείωτη επιχειρηματολογία πάνω στη βάση πως η διατήρηση άριστων σχέσεων με τη συμμαχική στρατιωτική αποστολή είναι μια πρωταρχικής σημασίας πολιτική γραμμή του κόμματος και του Ε.Α.Μ. [...] Ωστόσο, απάντησα στο Γεωργιάδη: „Η τιμή για την αξιέπαινη, κατά τη γνώμη μου, αυτή πράξη δεν ανήκει σε μένα. Ανήκει σε μια ομάδα πατριωτών Παργινών και άλλων στελεχών της περιοχής Σουλίου [...]“».²²

Η παρουσία του αρχηγού της συμμαχικής αποστολής συνταγματάρχη Έντυ Μάγερ στην περιοχή ήταν απρόβλεπτη και δεν είχε σχέση με τα γεγονότα. Αυτοί, όμως, που αποφάσισαν και σχεδίασαν την επιχείρηση, έπρεπε να γνώριζαν ότι από ημέρες ήταν στην περιοχή ο Άγγλος αντισυνταγματάρχης Τομ Μπάρνες. Επομένως δεν έλαβαν καθόλου υπόψη τους ή δεν γνώριζαν τη γραμμή του κόμματος, για την οποία μίλησε ο γραμματέας του γραφείου Ηπείρου Ν. Γεωργιάδης. Από στρατιωτική πλευρά δεν γνώριζαν την ένοπλη δύναμη του Ε.Δ.Ε.Σ. τη δεδομένη στιγμή και δεν υπολόγισαν ότι το μοναστήρι ήταν σωστό οχυρό και ως επιτιθέμενοι θα είχαν απώλειες. Οι άνδρες που ήταν μέσα, ήταν αρκετοί, είχαν πλούσιο οπλισμό, πολλά πυρομαχικά, τρόφιμα και μπορούσαν να κρατήσουν όσο χρόνο χρειάζονταν, ώσπου να έλθουν οι ένοπλες ομάδες που είχαν συγκροτήσει οι Πρεβεζάνοι, οι Γιαννιώ-

²⁰ MYERS 1975, 152-157.

²¹ ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 142.

²² ΝΤΟΥΣΙΑΣ 1987, 143.

τες αξιωματικοί και οι οπλαρχηγοί της περιοχής, οι οποίοι, μετά την ίδρυση του αρχηγείου Ηπείρου, για να πάρει υπόσταση, είχαν αναπτύξει μεγάλη δραστηριότητα για τη δημιουργία ενόπλων τμημάτων. Εάν, ακόμα, η επιχείρηση αυτή ήταν «μπλόφα» –όπως τη χαρακτήρισε ο αντισυνταγματάρχης Τομ Μάρνες–, πάλι η επιτυχία της εξαρτιόνταν από τη δύναμη πυρός, την οργάνωση και διάταξη των αντιπάλων δυνάμεων.

Για την άμεση δράση της ομάδας των αξιωματικών και για την επίδραση που είχε η προσχώρηση τους στην εξάπλωση του Ε.Δ.Ε.Σ., ο Αλ. Παπαδόπουλος –ο πρώτος που κίνησε ένοπλο τμήμα στην Ήπειρο, κυριάρχησε στην περιοχή του και αργότερα έγινε διοικητής του Συντάγματος Ξηροβουνίου– γράφει: «Ειδοποιηθείς μετέβην με 3 άνδρας εις Λίππαν την 5.3.43 όπου συναντηθείς με Πυρομάγλου και Α. Κωνσταντινίδη, συνεζήτησαμε γενικώτερα επί της οργάνωσης και εξαπλώσεως του Ε.Δ.Ε.Σ. Η πρόσχωρησις Κωνσταντινίδη είχε σοβαρώτατην επίδρασιν επί πολλών επιφυλακτικών και καιροσκοπούντων αξιωματικών (μονίμων και εφέδρων) Ηπείρου, οίτινες εγκαταλείψαντες τας επιφυλάξεις και τας ουσία ανύπαρκτους οργανώσεις των προσεχώρησαν εντός του Απριλίου 1943 άπαντες σχεδόν εις Εθνικάς ομάδας. Οι Παπαδάτος, Ζώτος, Χαραλαμπόπουλος, Λεβέντης, Νάσης, Γκανιάτσας, Χ. Τσόγκας, Γιωτόπουλος ήσαν εκ των πρώτων που προσεχώρησαν. Εν τω μεταξύ ηκολούθησαν πολλοί άλλοι».²³

Οι Πρεβεζάνοι αξιωματικοί που προσχώρησαν στον Ε.Δ.Ε.Σ. ήταν οι εξής: ο ταγματάρχης Απόστολος Κωνσταντινίδης, οι λοχαγοί Κ. Μαραγκός και Απ. Χαλιμάς, ο υπολοχαγός Αναστ. Μπάλκος και οι ανθυπολοχαγοί Ι. Μούργελας, Νικ. Τσοκιάς, Κ. Παπακωνσταντίνου, Κ. Κονκουρής Μάριος Μανιακής και Κων. Ροπόκης.

ΣΩΣΗ

Η συγκρότηση της ομάδας των Πρεβεζάνων αξιωματικών, στην αρχή της ιταλικής κατοχής, για αυτοπροστασία των μελών της, η πορεία της και η δράση της στα χρόνια της κατοχής, αποτελεί κεφάλαιο της τοπικής μας ιστορίας των χρόνων του πολέμου. Η άριστα σχεδιασμένη επιχείρηση της διαφυγής των μελών της ομάδας στα χωριά ήταν η πρώτη αντιστασιακή πράξη, που αναπτέρωσε το ηθικό των κατοίκων της περιοχής και εξόργισε τους Ιταλούς μέχρι του σημείου να συλλάβουν τα μέλη των οικογενειών τους και να τα φυλακίσουν μέχρι το τέλος της ιταλικής κατοχής. Βάρβαρη πράξη παρόμοια της οποίας οι Γερμανοί ουδέποτε διέπραξαν. Την παρουσία τους στην περιοχή των χωριών του Ζαλόγγου την επικαλούνταν για να μνήσουν οπαδούς στο Ε.Α.Μ. τα μέλη του Κ.Κ.Ε., όπως γράφει ο Μ. Ντούσιας. Τα άλλα κόμματα, που συμμετείχαν στο Ε.Α.Μ., δεν είχαν οπαδούς στην περιοχή μας.

²³ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 1976, 32.

Οι αξιωματικοί διαφώνησαν με το Ε.Α.Μ. για ιδεολογικούς λόγους και δεν δέχονταν την τριπλή διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων του. Όταν προσχώρησαν στον Ε.Δ.Ε.Σ. πυροδότησαν την εξάπλωση του και την οργάνωση πολλών ενόπλων δυνάμεων στην περιοχή της Λάκκας Σουλίου και των μεσοβορινών χωριών του νομού Πρεβέζης. Δυνάμεις του Ε.Δ.Ε.Σ. της περιοχής αυτής έσπευσαν σε βοήθεια του Ζέρβα, στις δύσκολες ώρες των πεντάμηνων εμφυλίων συρράξεων (10.10.1943 έως 28.2.1944), στην περιοχή των Τζουμέρκων και με τη βοήθεια τους αντεπιτέθηκε. Μετά το τέλος των συρράξεων αυτών, με την υπογραφή της συμφωνίας της Πλάκας στις 28.2.1944, ο Ζέρβας εγκατέστησε το στρατηγείο του στην περιοχή αυτή μέχρι το τέλος του πολέμου.

Από τους Πρεβεζάνους αξιωματικούς σκοτώθηκαν δύο σε εμφύλιες συγκρούσεις μετά την απελευθέρωση: ο υπολοχαγός Κώστας Κονκουρής στη μάχη της Άρτας τον Δεκέμβριο του 1944²⁴ και ο λοχαγός Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου στην περιοχή της Μουργκάνας το 1948.²⁵

Ήταν νέοι, παιδιά καλών οικογενειών του τόπου μας. Με παιδεία και ήθος, άριστοι μαθητές στο γυμνάσιο, στη σχολή των Ευελπίδων και στη δουλειά τους.

Βιβλιογραφία

- ΓΚΑΤΖΟΓΙΑΝΝΗΣ Ν., 1983, *Ελένη*, Αθήνα
 ΚΡΑΨΙΤΗΣ Β., 1986, *Μουσουλμάνοι Τσάμηδες της Θεσπρωτίας*, Αθήνα
 MYERS E.C.W., 1975, *Η Ελληνική περιπλοκή*, Αθήνα
 ΜΥΡΙΔΑΚΗΣ Μ.Ι., 1948, *Αγώνες της φυλής. Η εθνική αντίσταση ΕΔΕΣ-ΕΟΕΑ 1941-1944*, Αθήνα
 ΝΤΟΥΣΙΑΣ Μ., 1987, *Ε.Α.Μ. Πρέβεζας, Ε.Α.Α.Σ. Ζαλόγγου-Σουλίου*, Αθήνα
 ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Α., 1976, *Μεγαλεία και θρήνοι, δόξες και αθλιότητες ενός αγώνα*, Ιωάννινα
 ΧΑΛΙΜΑΣ Θ.Α., 2007, *Η ζωή μου με τον πατέρα μου Απόστολο Χαλιμά*, Αθήνα

²⁴ Ο μόνιμος υπολοχαγός Πεζικού Κωνσταντίνος Κονκουρής, ετών 26, σκοτώθηκε στα «υψώματα Βαλαώρας Άρτης» στις 21.12.1944. Ως αιτία θανάτου αναφέρεται: «Φόνος κατά συμπλοκήν ΕΔΕΣ-ΕΛΑΣ». Γ.Α.Κ. – Αρχεία Ν. Πρέβεζας, Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου Πρέβεζας, Βιβλίου Θανάτων, 1940-1949.

²⁵ Ο μόνιμος λοχαγός Πυροβολικού Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου, ετών 29, σκοτώθηκε στις 12.9.1948. Ως αιτία θανάτου αναφέρεται: «Εκ βλήματος εχθρικού όλμου εις μάχην 141 Μοιρ. Ορ. Πυρ/κου εις υψώματα Μουργκάνας». Γ.Α.Κ. – Αρχεία Ν. Πρέβεζας, Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου Πρέβεζας, Βιβλίου Θανάτων, 1940-1949.